

причин или без уведомления о причинах неявки, следствием чего является прекращение уголовного судопроизводства.

Отказ потерпевшего от обвинения — это альтернативная форма разрешения уголовно-правового конфликта в уголовном судопроизводстве, которое начинается исключительно на основании заявления потерпевшего, заключается в обращении потерпевшего к следователю, прокурору или в суд с заявлением о нежелании привлекать подозреваемого, обвиняемого к уголовной ответственности, что влечет прекращение уголовного судопроизводства.

Список использованных источников

1. *Нор, В. Т.* Публічність і диспозитивність у кримінальному процесі України: суть, пріоритети, взаємодія, сфера дії / В. Т. Нор // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали IX регіон. науково-практ. конф. — Львів, 2003. — С. 533—536.

2. *Перепелиця, С. І.* Особливості процедури судового розгляду кримінального провадження у формі приватного обвинувачення за новим КПК України / С. І. Перепелиця // Юрист України. — 2013. — № 3 (24). — С. 88—93.

3. *Матієк, Т. В.* Проблемні питання участі потерпілого під час доказування в стадії судового розгляду кримінальної справи / Т. В. Матієк, В. М. Трофименко // Адвокат. — 2004. — № 12. — С. 7—9.

4. *Малярчук, Н. В.* Приватне обвинувачення як диференціація кримінально-процесуальної форми: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Н. В. Малярчук. — К., 2010. — 20 с.

Луцик В. В.

Стандарти діяльності прокурора, пов'язані з альтернативним вирішенням спорів у кримінальному провадженні: зарубіжний досвід та українські реалії

Lutsyk V.

The Standards of Prosecutor's Activity Related to Alternative Disputes Resolutions in Criminal Process: Foreign Experience and Ukrainian Realities

The standards of the prosecutor's activity in the criminal process of the USA regulate prosecutor's criminal procedure activity at all levels in detail. The types of standards, their normative regulation and peculiari-

ties of application are severed. Standards of the prosecutor's activity in other countries are not as detailed, but in current conditions the prosecutor should give priority to alternative dispute resolutions if there are grounds for it. The use of ADR will discharge the investigative and prosecutorial system, ensure implementation of the principle of procedural economy and increase public trust in the police.

The introduction of standards of the prosecutor's activity in the criminal process of Ukraine is an urgent need in present conditions, which is caused by expectations of civil society concerning effective functioning of a new independent prosecutor's office. The existence of standards as instruments of control and influence on the prosecutor from the defense and the victim will lead to the increase of prosecutor's work level, as well as to the increase of public trust in the prosecutor's office, which is extremely actual today.

Стандарти діяльності прокурора у кримінальному провадженні США детально регулюють на різних рівнях усю кримінально-процесуальну діяльність прокурора. Виокремлено види стандартів, їх нормативне регулювання, особливості використання. Стандарти діяльності прокурора в інших країнах врегульовані не так детально, але в сучасних умовах прокурор повинен застосовувати альтернативні способи вирішення спорів, за наявності для цього підстав. Використання альтернативних способів вирішення спорів розвантажить слідчу і прокурорську систему, забезпечить реалізацію принципу процесуальної економії і підвищення суспільної довіри до поліції.

Запровадження в Україні стандартів діяльності прокурора у кримінальному провадженні в сучасних умовах є нагальною потребою, яка викликана очікуваннями громадянського суспільства на функціонування нової ефективної незалежної прокуратури. Наявність стандартів як важелів контролю та впливу на прокурора з боку сторони захисту та потерпілого призведе як до підвищення рівня роботи прокурорів, так і зростання довіри населення до прокуратури, що є надзвичайно актуальним сьогодні.

Гармонізація кримінального процесуального права в європейських країнах, запровадження нових форм альтернативного вирішення спорів у кримінальному процесі потребує нових підходів до роботи прокурорів, виокремлення нових стандартів їх діяльності з метою зменшення навантаження на судову систему та забезпечення і задоволення прав учасників кримінального провадження.

Зарубіжні країни вже тривалий час розробляють та використовують стандарти діяльності прокурора, у тому числі щодо застосування державними обвинувачами альтернативних способів вирішення спорів.

Найбільшого поширення стандарти прокурорської діяльності набули в США. Стандарти приймаються як на федеральному рівні, так і на рівні штатів. Найбільш відомими внутрішніми стандартами федерального рівня є принципи федерального обвинувачення Міністерства юстиції, які викладені в розділі 9 посібника США для прокурорів (USAM) [1]. Посібник США для прокурорів, розроблений Міністерством юстиції, охоплює загальну стратегію діяльності прокурорів та їх помічників та особливості проведення окремих слідчих дій.

Принципи федерального судового переслідування «мають сприяти мотивованому здійсненню завдань органами прокуратури і внесенню свого вкладу в справедливе, неупереджене федеральне кримінальне законодавство» (Розділ 9-27.001 USAM). Стратегія покликана надати вказівки і забезпечити, щоб громадськість і окремі обвинувачені в повній мірі усвідомлювали, що прокурори будуть приймати свої рішення раціонально і об'єктивно по суті кожної справи. Метою керівних принципів є надання прокурору вказівок, як краще здійснювати свої повноваження при виконанні ними обов'язків (Розділ 9-27.120 USAM). Керівні принципи спрямовані на забезпечення узгодженості в застосуванні федерального кримінального законодавства, однак вони не призначені для створення жорсткої однотипності серед федеральних прокурорів у всіх штатах (Розділ 9-27.140 USAM).

Можливість того, що підозрюваний скоїв злочин, є незамінною умовою для ініціювання федерального переслідування. Федеральний прокурор повинен продовжувати кримінальне переслідування тільки до того моменту, поки буде достатньо доказів, щоб висунути обвинувачення. Крім того, федеральним прокурорам слід враховувати кілька факторів при прийнятті рішення про початок кримінального переслідування:

- чи є істотний федеральний інтерес розпочинати переслідування;
- чи не ефективнішим буде передати справу до іншої юрисдикції;
- чи є альтернативні способи вирішення кримінального конфлікту.

Прокурор вправі відмовитися порушити кримінальну справу, якщо наявні адекватні некримінальні альтернативи переслідуванню. При визначенні доречності таких альтернатив прокурор повинен розглянути питання про важкість санкцій, які можуть бути накладені, ймовірність того, чи буде призначене покарання, і «ефект такого вирішення справи на інтереси федеральних правоохоронних органів» (Розділ 9-27.250 USAM).

Стандарти обвинувачення АБА рекомендують, що, зокрема, якщо обвинувачений вчинив злочин вперше і є неповнолітнім, прокурор повинен розглянути усі альтернативні способи вирішення кримінального конфлікту, навіть якщо наявні всі підстави для притягнення особи до кримінальної відповідальності [2].

В Англії та Уельсі стандарти діяльності прокурора закріплені у процесуальному законодавстві та кодексі поведінки королівських прокурорів [3]. Зокрема Кодекс встановлює підстави, коли прокурор повинен звернутися в поліцію, щоб запропонувати попередження або умовне попередження або застосувати інші альтернативні способи вирішення спорів, особливо для неповнолітніх осіб. Прокурор може відмовитися від кримінального переслідування якщо мала місце провокація з боку потерпілого; якщо досудове розслідування триває значний час, а шкода заподіяна потерпілому є незначною; якщо обвинувачений хворіє на важку хворобу або є особою похилого віку; якщо в ході судового розгляду можуть бути оприлюднені деталі, які можуть завдати шкоду інформаторам або національній безпеці.

У Франції при великих судах є секції прокуратур, що спеціалізуються на розгляді справ, де стороною є неповнолітні, вони працюють з освітніми установами, що відповідають за проведення швидких соціально-освітніх розслідувань для суду у справах неповнолітніх. Застосування прокурором цих процедур є обов'язковим у кожному випадку направлення прокурором до суду справи за участю неповнолітнього [4, с. 288].

Крім того, в континентальній моделі діяльності прокуратури найбільш часто використовуваним способом вирішення спору є виплата державі або благодійної організації — певної грошової суми, причому така вимога здійснити платіж розглядається не як штраф,

накладений судом як кримінальне покарання. У Франції, Німеччині та Нідерландах державне обвинувачення позиціонується як таке, що здатне самостійно приймати рішення, зокрема у справах невеликої тяжкості. Державне обвинувачення все частіше розглядається як необхідний інститут для вирішення питань індивідуалізації покарання, квазіпокарань і поводження з правопорушниками. В результаті орган кримінальної юстиції вирішує, чи ініціювати втручання в життя підозрюваних, з подальшою можливістю такого втручання без жорсткого і швидкого вирішення питання про винність. Втручання держави в права її незаконослухняних громадян відбувається швидше і простіше, ніж це вважалося прийнятним раніше. Це виправдовується добровільним характером ситуації для злочинця. Для багатьох осіб, особливо тих, що вперше вчинили злочин і обвинувачених в нетяжких злочинах, державне обвинувачення є вирішальною інстанцією у вирішенні питання про притягнення цих осіб до кримінальної відповідальності.

Найбільш важливою процесуальною формою альтернативних судових процедур є так званий штрафний припис. Його можна знайти у Франції (*Ordonnance Penale*), Німеччині (*Strafbefehl*), Польщі (Наказ карний) і Швеції (*Strafförelaggande*), і на його підставі державний обвинувач накладає санкції. Особа, на яку він накладається, вважається винною, вона піддається покаранню і вважається судимою. Велика завантаженість судів призводить до того, що вирішення кримінального конфлікту покладається на прокурора.

У Швеції штрафний припис за своїм змістом є рішенням прокурора, підозрюваний на його основі вважається винним і йому признається покарання. В більшості країн для підтвердження штрафного припису потрібне затвердження суду. В ході судового розгляду прокурор подає суду письмові докази в стандартній формі, з проханням накласти конкретну санкцію. Суд може або задовольнити це клопотання, або відхилити його, при цьому передавши справу на судовий розгляд, однак на практиці така ситуація трапляється дуже рідко, оскільки повага до позиції державного обвинувачення настільки сильна, що фактично попередньо формує рішення суду.

Традиційною рисою системи загального права є застосування спрощеного судового розгляду, коли суд після визнання під-

судним своєї вини проводить спрощену процедуру, в якій докази вчинення злочину не досліджуються судом. Така форма судового розгляду стала рушієм для нових процесуальних форм вирішення спорів і в континентальній системі права, надавши прокурорам нових повноважень у сфері альтернативного вирішення спорів.

Станом на сьогодні можна виокремити декілька альтернативних способів вирішення спорів, в яких ключова роль належить прокурору. Зокрема до них можна віднести:

- переговори між прокурором і підсудним з метою зменшення обсягу обвинувачення в присутності суду, після того як підсудний в судовому засіданні заявив про визнання вини;

- переговори між прокурором і підсудним без участі суду;

- переговори між стороною обвинувачення та захисту, в ході яких сторони погоджують міру покарання з метою уникнути судового розгляду. Однак на підставі цих переговорів суд все-таки виносить рішення. Застосування цієї процедури можливе щодо злочинів, за які передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше 10 років;

- добровільне підкорення покаранню: обвинувачений звертається з заявою, в якій погоджується із санкцією, збирання та дослідження доказів в цьому випадку не проводиться. Застосування цієї процедури можливе лише щодо кримінальних проступків.

Зазначені процесуальні механізми альтернативного вирішення спорів становлять собою покращений варіант прокурорської дискреції, яку в науковій літературі розглядають як нову функцію прокуратури — вирішення справи шляхом переговорів [5, с. 75]. Процедури є особливими, бо вони посилюють консенсуальні елементи присутні у врегулюванні з умовою; для яких державне обвинувачення пропонує рішення і воно може бути використане тільки, коли підсудний погоджується. Тут органи обвинувачення, або, як у Польщі, навіть захист в односторонньому порядку, можуть виступити на стадії судового розгляду з пропозицією висунути обвинувачення і накласти покарання після того як це було предметом переговорів між органами обвинувачення та захистом. Суд перевірить основні параметри і затвердить умови, про які домовилися сторони кримінального провадження, як оскарження

такого рішення є неможливим. Застосування цих процедур можливе у справах щодо злочинів, за які передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше 10 років.

Переваги нових альтернативних способів вирішення спорів очевидні — швидкий розгляд кримінальної справи та більш ефективне вирішення навіть складних справ, в яких підозрюваному вигідне бажання держави пом'якшити покарання, але уникнути повного судового розгляду. Однак звичайно можливі і негативні тенденції, зокрема під час розгляду низки злочинів роль суду і громадянського суспільства істотно знижується, а правосуддя буде здійснюватися все частіше за закритими дверима. Також варто враховувати той факт, що чим кращий фінансовий стан підсудного, тим більше він буде в змозі вплинути на результат такого розгляду, оскільки зможе як оплатити послуги кваліфікованих адвокатів, так і сплатити належні суми штрафу.

Метою застосування нових способів альтернативного вирішення спорів є застосування компромісу, призначення меншого покарання, ніж може призначити суд, та уникнення публічного осуду в ході відкритого повного судового розгляду. Гарантією забезпечення прав підозрюваного в цій ситуації є обов'язкове залучення захисника.

Враховуючи сучасні тенденції реформування кримінального процесу повний, гласний судовий розгляд та право на оскарження рішення суду визнаються недоцільними у справах, де державним обвинуваченням вирішено, що кращим буде застосувати альтернативу класичному кримінальному переслідуванню, а сторона захисту погодилася на це.

Запровадження таких процедур є новим кроком до розширення альтернатив кримінальному переслідуванню та диференціації кримінальної процесуальної форми. Звичайно їх запровадження створює певні загрози порушення засади рівності громадян перед судом. Оскільки щодо одних і тих же самих злочинів в одному випадку будуть застосовуватися альтернативні способи вирішення, а в іншому — класичний судовий розгляд. В зв'язку з цим підвищення ролі прокурора у кримінальному судочинстві є гарантією уніфікації підстав застосування цих процедур, а прийняття відповідних стандар-

тів прокурорської діяльності суттєво звузить прокурорську дискрецію та можливість зловживань з боку сторони обвинувачення.

В континентальній системі права використання цих процедур свідчить про довіру держави та суспільства до прокурора у кримінальному провадженні. Вони доповнюють і підтверджують європейські тенденції, в яких державне обвинувачення стає ключовим інститутом в ухваленні рішень про те, які процесуальні форми повинні бути використані з метою притягнення винних до відповідальності за вчинення злочинів [5, с. 76].

Щодо українських реалій, то варто зауважити, що КПК України закріплює наступні альтернативні способи вирішення спорів: звільнення від покарання внаслідок амністії, звільнення від кримінальної відповідальності і від покарання внаслідок зміни обстановки, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням обвинуваченого, підсудного з потерпілим; звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки колективу підприємства, установи чи організації; звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності; угоди про примирення та про визнання винуватості. Як впливає з цього, український законодавець оперує тільки класичними формами альтернативних способів вирішення спорів, що є не зовсім виправданим в сучасних умовах. Враховуючи зростання кількості зареєстрованих кримінальних проваджень, підвищення рівня злочинності в Україні, запровадження нових ефективних способів розвантаження слідчої та судової системи є нагальною потребою сучасності.

Запровадження в Україні стандартів діяльності прокурора у альтернативних способах вирішення спорів є необхідною потребою, яка викликана очікуваннями громадянського суспільства на функціонування нової ефективної незалежної прокуратури. Наявність стандартів як важелів контролю та впливу на прокурора з боку сторони захисту та потерпілого призведе як до підвищення рівня роботи прокурорів, так і зростання довіри населення до прокуратури, що є надзвичайно актуальним сьогодні, а також розвантаження слідчої та судової системи.

Список використаних джерел

1. U. S. Attorneys' Manual / United States Department of Justice [Electronic resource]. — Mode of access: <https://www.justice.gov/usam/united-states-attorneys-manual>. — Date of access: 15.09.2016.

2 Criminal justice standards for the prosecution function / American Bar Association. [Electronic resource]. — Mode of access: http://www.americanbar.org/groups/criminal_justice/standards/ProsecutionFunctionFourthEdition-TableofContents.html. — Date of access: 14.09.2016.

3 The Code for Crown Prosecutors [Electronic resource]. — Mode of access: https://www.cps.gov.uk/publications/docs/code_2013_accessible_english.pdf. — Date of access: 15.09.2016.

4. Gilliéron, G. Public Prosecutors in the United States and Europe / G. Gilliéron. — Zurich: Springer Intern. Publ., 2014. — 362 p.

5. Jehle, J.-M. Coping with Overloaded Criminal Justice Systems: The Rise of Prosecutorial Power Across Europe / J.-M. Jehle, M. Wade. — Berlin, Heidelberg: Springer, 2006. — 333 p.

Малазонія Н. Г.

Види способів вирішення спорів у системі відновного правосуддя

Malazoniia N.

Types of Dispute Resolution Methods in the System of Restorative Justice

The article discusses the necessity of alternative dispute resolution. Also the types of dispute resolution methods in the system of restorative justice, namely mediation, conferences and circles of justice are considered. The author explores their essence, advantages and disadvantages. Each image is viewed through the prism of appropriateness and necessity of their use by states which are on the path of introducing restorative concepts of justice.

У статті розглядається необхідність існування альтернативних способів вирішення спорів. Також розглядаються види способів вирішення спорів у системі відновного правосуддя, а саме: медіація, конференція та кола правосуддя. Автор досліджує їх сутність, переваги та недоліки. Кожен спосіб розглядається крізь призму доцільності та необхідності їх застосування державами, які стали на шлях запровадження відновної концепції правосуддя.